MPP03b Problem rubnih vrijednosti

Ivan Slapničar

25. listopada 2018.

1 Problem rubnih vrijednosti

1.1 Klasifikacija

Neka je

$$a \cdot u_{xx} + b \cdot u_{xt} + c \cdot u_{tt} + d \cdot u_x + e \cdot u_t + f \cdot u + g = 0$$

i neka je

$$D = b^2 - 4ac.$$

Vrijedi sljedeća klasifikacija:

D	D=0	D<0	D>0
Vrsta	parabolička	eliptička	hiperbolička
Problem	difuzija	ravnoteža	valovi
Domena / Metoda	omeđena / SLP	omeđena / SLP	
	neomeđena / integr. trans.	neomeđena / integr. trans.	

Za neomeđeni interval $(0, \infty)$ koristi se Laplace-ova transformacija, a za interval (∞, ∞) koristi se Fourier-ova transformacija.

1.2 Jednadžba difuzije

Zadan je problem

$$u_t - u_{xx} = 0$$

 $u(x,0) = |x|, -2 < x < 2$
 $u_x(-2,t) = 0, u_x(2,t) = 0, t > 0$

Pretpostavimo separaciju varijabli (rješenje je jedinstveno pa je svaka pretpostavka korektna ako

daje rješenje):

$$u(x,t) = X(x)T(t).$$

Uvrštavanje u jednadžbu daje

$$XT' = X''T$$

odnosno (stavljamo $-\lambda$ po dogovoru)

$$\frac{T'}{T} = \frac{X''}{X} = -\lambda,$$

za neki $\lambda \in \mathbb{R}$. Dakle,

$$\frac{T'}{T} = \frac{X''}{X} = -\lambda,$$

za neki $\lambda \in \mathbb{R}$.

Dobili smo SLP i populacijsku jednadžbu:

- 1. SLP: $X'' + \lambda X = 0$ uz uvjete X'(-2) = 0 i X'(2) = 0
- 2. Populacijska jednadžba: $T' + \lambda T = 0$

Za $\lambda \ge 0$ SLP ima svojstvene vrijednosti (izračunajte!, vidi napomenu!)

$$\lambda_n = \frac{n^2 \pi^2}{4}, \quad n \in \mathbb{N} \cup \{0\}.$$

i pripadne svojstvene funkcije

$$X_n(x) = A_n \cos\left(\frac{n\pi}{2}x\right).$$

Za svaki λ_n rješenje populacijske jednadžbe glasi

$$T_n(t) = B_n e^{-\frac{n^2 \pi^2}{4} t}$$

što zajedno daje

$$u_n(x,t) = C_n \cos\left(\frac{n\pi}{2}x\right)e^{-\frac{n^2\pi^2}{4}t}.$$

Svaka funkcija u_n zadovoljava jednadžbu i rubne uvjete.

Prema principu superpozicije i funkcija

$$u(x,t) = \sum_{n=0}^{\infty} u_n(x,t) = \sum_{n=0}^{\infty} C_n \cos\left(\frac{n\pi}{2}x\right) e^{-\frac{n^2\pi^2}{4}t}$$

također zadovoljava jednadžbu i rubne uvjete. Treba još odabrati koeficijente C_n tako da se zadovolji i početni uvijet - radi se o razvoju u (*generalizirani*) Fourierov red:

$$u(x,0) = \sum_{n=0}^{\infty} C_n \cos\left(\frac{n\pi}{2}x\right)$$

$$C_n = \frac{\left(|x|, \cos\left(\frac{n\pi}{2}x\right)\right)}{\left(\cos\left(\frac{n\pi}{2}x\right), \cos\left(\frac{n\pi}{2}x\right)\right)}$$
(*)

Napomena: Kod traženja svojstvenih vrijednosti za slučaj $\lambda > 0$, zbog parnosti početnog uvjeta možemo odmah staviti da je koeficijent uz $\sin(\sqrt{\lambda}x)$ jednak nuli.

Probajmo simboličko računanje - treba nam paket PyPlot.jl za crtanje i paket SymPy.jl za simboličko računanje:

```
In [1]: using PyPlot
        using SymPy
In [2]: # Definirajmo simbole
        n=symbols("n",integer=true, nonnegative=true)
        x=Sym("x")
Out[2]:
                                           x
In [3]: # Definirajmo skalarni produkt
        import Base.
        \cdot(f,g,a,b)=integrate(f*g,(x,a,b))
Out[3]: dot (generic function with 12 methods)
In [4]: g=abs(x)
Out [4]:
                                          |x|
In [5]: f(n) = cos(n*PI*x/2)
Out[5]: f (generic function with 1 method)
```

```
In [6]: # Na primjer
        f(2)
Out[6]:
                                        \cos(\pi x)
In [7]: f(0)
Out[7]:
                                           1
Izračunajmo koeficijente C_n:
In [8]: C(n)=(g,f(n),-2,2)/(f(n),f(n),-2,2)
Out[8]: C (generic function with 1 method)
In [9]: C(0)
Out[9]:
                                           1
In [10]: C(1)
Out[10]:
In [11]: C(2)
Out[11]:
                                           0
In [12]: C(3)
Out[12]:
```

In [13]: C(5)

Out [13]:

$$-\frac{8}{25\pi^2}$$

Vidimo da je

$$C_0 = 1, (1)$$

$$C_{2k} = 0, (2)$$

$$C_{2k-1} = \frac{-8}{(2k-1)^2 \pi^2},\tag{3}$$

odnosno

$$u(x,t) = 1 - \sum_{k=1}^{\infty} \frac{8}{(2k-1)^2 \pi^2} \cos\left(\frac{(2k-1)\pi}{2}x\right) e^{-\frac{(2k-1)^2 \pi^2}{4}t}.$$

Definirajmo sumu prvih n članova reda:

Out[14]:

t

In [15]: $u(n)=C(n)*f(n)*exp(-(n^2*PI^2*t/4))$

Out[15]: u (generic function with 1 method)

In [16]: # Na primjer u(0)

Out[16]:

1

In [17]: u(3)

Out[17]:

$$-\frac{8e^{-\frac{9\pi^2t}{4}}\cos\left(\frac{3\pi x}{2}\right)}{9\pi^2}$$

```
In [18]: # u(3) u nekoj točki (x,t)
          u(3)(0.5,0.5)
Out[18]:
                                        -\frac{8\cos{(0.75\pi)}}{9\pi^2e^{1.125\pi^2}}
In [19]: # Numerička vrijednost
          N(u(3)(0.5,0.5))
Out[19]: 9.59243054056247e-7
In [20]: # Suma prvih n članova reda
          U(n)=summation(u(k),(k,0,n))
Out[20]: U (generic function with 1 method)
In [21]: U(5)
Out[21]:
```

$$1 - \frac{8e^{-\frac{\pi^2t}{4}}\cos\left(\frac{\pi x}{2}\right)}{\pi^2} - \frac{8e^{-\frac{9\pi^2t}{4}}\cos\left(\frac{3\pi x}{2}\right)}{9\pi^2} - \frac{8e^{-\frac{25\pi^2t}{4}}\cos\left(\frac{5\pi x}{2}\right)}{25\pi^2}$$

In [22]: # Numerička vrijednost N(U(5)(0.5,0.5))

Out[22]: 0.8330895966582438

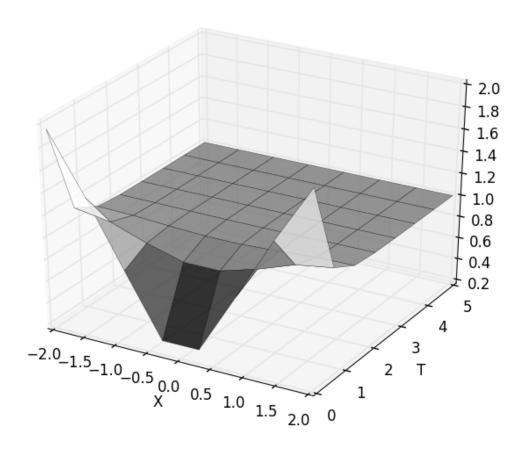
In [23]: # Za t=0 ovo mora konvergirati u |x|Otime N(U(11)(0.5,0.0))

2.427475 seconds (1.47 k allocations: 51.576 KiB)

Out [23]: 0.499415238140432

Napomena: Radi se o simboličkom računanju pa ne treba pretjerivati s *n*.

1.2.1 Crtanje



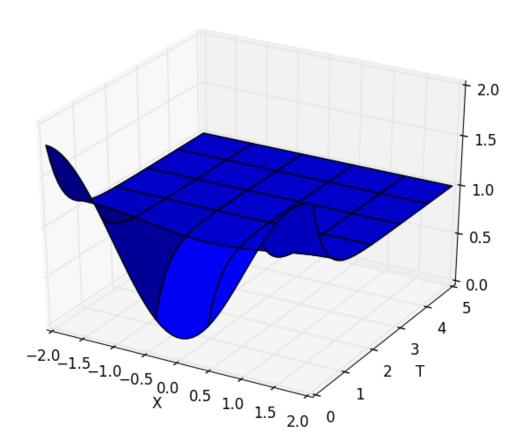
Out[26]: PyObject <matplotlib.text.Text object at 0x7f426b8ca190>

1.2.2 Numeričko računanje i crtanje

Pogledajmo interaktivno konvergenciju - treba nam paket Interact. jl:

```
In [27]: using Interact
INFO: Interact.jl: using new nbwidgetsextension protocol
In [28]: X=linspace(-2,2)
         T=linspace(0,5)
         XT=collect(Iterators.product(X,T))
Out [28]: 50 \times 50 Array{Tuple{Float64,Float64},2}:
          (-2.0, 0.0)
                            (-2.0, 0.102041)
                                                       (-2.0, 5.0)
          (-1.91837, 0.0)
                            (-1.91837, 0.102041)
                                                      (-1.91837, 5.0)
          (-1.83673, 0.0)
                            (-1.83673, 0.102041)
                                                      (-1.83673, 5.0)
          (-1.7551, 0.0)
                            (-1.7551, 0.102041)
                                                      (-1.7551, 5.0)
          (-1.67347, 0.0)
                           (-1.67347, 0.102041)
                                                      (-1.67347, 5.0)
          (-1.59184, 0.0)
                            (-1.59184, 0.102041)
                                                   ... (-1.59184, 5.0)
          (-1.5102, 0.0)
                            (-1.5102, 0.102041)
                                                      (-1.5102, 5.0)
                            (-1.42857, 0.102041)
          (-1.42857, 0.0)
                                                      (-1.42857, 5.0)
          (-1.34694, 0.0)
                            (-1.34694, 0.102041)
                                                      (-1.34694, 5.0)
          (-1.26531, 0.0)
                            (-1.26531, 0.102041)
                                                      (-1.26531, 5.0)
          (-1.18367, 0.0) (-1.18367, 0.102041)
                                                        (-1.18367, 5.0)
          (-1.10204, 0.0)
                           (-1.10204, 0.102041)
                                                      (-1.10204, 5.0)
          (-1.02041, 0.0) (-1.02041, 0.102041)
                                                      (-1.02041, 5.0)
          (1.10204, 0.0)
                            (1.10204, 0.102041)
                                                      (1.10204, 5.0)
          (1.18367, 0.0)
                            (1.18367, 0.102041)
                                                      (1.18367, 5.0)
          (1.26531, 0.0)
                            (1.26531, 0.102041)
                                                        (1.26531, 5.0)
          (1.34694, 0.0)
                            (1.34694, 0.102041)
                                                      (1.34694, 5.0)
                            (1.42857, 0.102041)
                                                      (1.42857, 5.0)
          (1.42857, 0.0)
          (1.5102, 0.0)
                            (1.5102, 0.102041)
                                                      (1.5102, 5.0)
          (1.59184, 0.0)
                            (1.59184, 0.102041)
                                                      (1.59184, 5.0)
          (1.67347, 0.0)
                            (1.67347, 0.102041)
                                                        (1.67347, 5.0)
          (1.7551, 0.0)
                            (1.7551, 0.102041)
                                                      (1.7551, 5.0)
          (1.83673, 0.0)
                            (1.83673, 0.102041)
                                                      (1.83673, 5.0)
          (1.91837, 0.0)
                            (1.91837, 0.102041)
                                                      (1.91837, 5.0)
          (2.0, 0.0)
                            (2.0, 0.102041)
                                                      (2.0, 5.0)
In [29]: g=figure()
         @manipulate for l in slider(1:10, value=1) ; withfig(g) do
                 h(xt)=1-8*sum([cos.((2*k-1)*pi*xt[1]/2).*
                         \exp.(-(2*k-1)^2*pi^2*xt[2]/4)/((2*k-1)^2*\pi^2)
                         for k=1:1])
                 surf(X,T,map(h,XT)')
                 xlabel("X")
```

Out[29]:



1.3 Primjer 1

$$u_t - u_{xx} = -u$$

$$u(x,0) = f(x) = \begin{cases} 0, & -1 < x < 0 \\ x, & 0 < x < 1 \end{cases}$$

$$u(-1,t) = 0, \quad u(1,t) = 0$$

Za detalje o simboličkom računanju pogledajte SymPy Tutorial. Uvrštavanjem

$$u(x,t) = X(x)T(t)$$

jednadžba prelazi u jednadžbu

$$T'X - TX'' = -TX,$$

što daje dvije jednadžbe:

$$\frac{X''}{X} = \frac{T' + T}{T} = -\lambda.$$

Jednadžba po T je populacijska jednadžba koja glasi

$$T' = -(\lambda + 1)T$$

i čije rješenje je

$$T = Ce^{-(\lambda+1)t}.$$

Riješimo SLP po X:

$$X'' = -\lambda X$$
, $X(-1) = 0$, $X(1) = 0$.

In [30]: F = SymFunction("F")

Out[30]: F

Out [31]:

$$lF(x) + \frac{d^2}{dx^2}F(x) = 0$$

In [32]: ex = dsolve(diffeq)

Out[32]:

$$F(x) = C_1 \sin\left(\sqrt{l}x\right) + C_2 \cos\left(\sqrt{l}x\right)$$

In [33]: ex1 = rhs(ex)

Out[33]:

$$C_1 \sin\left(\sqrt{l}x\right) + C_2 \cos\left(\sqrt{l}x\right)$$

Uvrstimo rubne uvjete:

In [34]: ex1a=subs(ex1,x,-1)

Out [34]:

$$-C_1\sin\left(\sqrt{l}\right) + C_2\cos\left(\sqrt{l}\right)$$

In [35]: ex1b=subs(ex1,x,1)

Out[35]:

$$C_1 \sin\left(\sqrt{l}\right) + C_2 \cos\left(\sqrt{l}\right)$$

In [36]: solve(cos(sqrt(1)),1)

Out [36]:

$$\begin{bmatrix} \frac{\pi^2}{4} \\ \frac{9\pi^2}{4} \end{bmatrix}$$

Sustav jednadžbi je homogen i glasi

$$\begin{bmatrix} -C_1 & C_2 \\ C_1 & C_2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \sin \sqrt{\lambda} \\ \cos \sqrt{\lambda} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 \\ 0 \end{bmatrix}.$$

Trivijalno rješenje je u ovom slučaju očito nemoguće, a netrivijalna rješenje postoje kada je matrica sustava singularna, odnosno kada je $C_1 = 0$ ili $C_2 = 0$.

Kada je $C_1 = 0$ onda je $\cos \sqrt{\lambda} = 0$ pa je

$$\sqrt{\lambda} = \frac{2n+1}{2}\pi$$
, $n = 0, 1, 2, 3, \dots$

Kada je $C_2=0$ onda je $\sin\sqrt{\lambda}=0$ pa je

$$\sqrt{\lambda} = n\pi$$
, $n = 0, 1, 2, 3, \dots$

Dakle, rješenje problema koje zadovoljava jednadžbu i rubne uvjete ima oblik:

$$u(x,t) = \sum_{n=0}^{\infty} a_n \cos\left(\frac{2n+1}{2}\pi x\right) e^{-\left(\left[\frac{2n+1}{2}\pi\right]^2+1\right)t} + b_n \sin(n\pi x) e^{-([n\pi]^2+1)t}.$$

Potrebno je zadovoljiti još početni uvjet:

$$u(x,0) = \sum_{n=0}^{\infty} a_n \cos\left(\frac{2n+1}{2}\pi x\right) + b_n \sin(n\pi x) = f(x).$$

Radi se o razvoju u generalizirani Fourierov red funkcije f(x):

```
In [37]: p=piecewise((0,Lt(x,0)),(x,Ge(x,0)))
Out[37]:
                                               \begin{cases} 0 & \text{for } x < 0 \\ x & \text{otherwise} \end{cases}
In [39]: xx=linspace(-1,1)
            y=[p(xx[i]) \text{ for } i=1:length(xx)];
Provjerimo ortonormiranost sustava funkcija.
In [40]: \cdot(\cos((2*n+1)*pi*x/2),\cos((2*n+1)*pi*x/2),-1,1)
Out [40]:
                                                       1
In [41]: \cdot (\sin(n*pi*x), \sin(n*pi*x), -1, 1)
Out [41]:
                                               \begin{cases} 1 & \text{for } n \neq 0 \\ 0 & \text{otherwise} \end{cases}
Norme svih funkcija su jednake 1 pa ne trebanmo računati nazivnike.
In [42]: a(n)=(p(x),cos((2*n+1)*PI*x/2),-1,1)
Out[42]: a (generic function with 1 method)
In [43]: a(0)
Out [43]:
                                                  -\frac{4}{\pi^2} + \frac{2}{\pi}
In [44]: N(a(0))
Out[44]: 0.23133503779823025
In [45]: b(n)=(p(x),sin(n*PI*x),-1,1)
```

Out[45]: b (generic function with 1 method)

```
In [46]: b(0)
Out[46]:

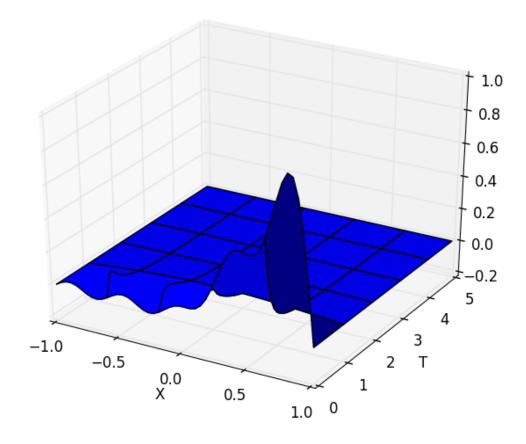
0
In [47]: b(1)
Out[47]:

1
\[ \frac{1}{\pi} \]
```

Pripremimo se za brže računanje tako da ćemo unaprijed izračunati numeričke vrijednosti koeficijenata a_n i b_n .

```
In [48]: A=[N(a(n)) \text{ for } n=0:20]
Out[48]: 21-element Array{Float64,1}:
            0.231335
           -0.257238
            0.111113
           -0.0992168
            0.065732
           -0.061224
            0.0465726
           -0.0442426
            0.0360459
           -0.034629
            0.0293962
           -0.0284453
            0.0248163
           -0.0241345
            0.0214705
           -0.0209579
            0.0189193
           -0.01852
            0.0169099
           -0.01659
            0.0152862
In [49]: B=[N(b(n)) \text{ for } n=0:20]
Out[49]: 21-element Array{Real,1}:
            0.31831
           -0.159155
```

```
0.106103
          -0.0795775
           0.063662
          -0.0530516
           0.0454728
          -0.0397887
           0.0353678
          -0.031831
           0.0289373
          -0.0265258
           0.0244854
          -0.0227364
           0.0212207
          -0.0198944
           0.0187241
          -0.0176839
           0.0167532
          -0.0159155
In [50]: X=linspace(-1,1)
         T=linspace(0,5)
         XT=collect(Iterators.product(X,T));
In [52]: g=figure()
         @manipulate for l in slider(1:20, value=5); withfig(g) do
                 h(xt)=sum([A[k]*cos.((2*k-1)*pi*xt[1]/2).*
                         \exp.(-(((2*k-1)*pi/2)^2/4+1)*xt[2])+
                         B[k]*sin.((k-1)*pi*xt[1]).*exp.(-(((k-1)*pi)^2+1)*xt[2])
                         for k=1:1])
                 surf(X,T,map(h,XT)')
                 xlabel("X")
                 ylabel("T")
             end
         end
Out[52]:
```



1.4 Homogenizacija

U oba prethodna primjera zadani su homogeni rubni uvjeti. Ukoliko rubni uvjeti nisu homogeni, zadani problem je potrebno *homogenizirati* kako bi mogli dobiti regularni SLP.

Navedimo primjer. Neka je zadan problem

$$u_t - u_{xx} = 0$$
, $0 < x < l$, $t > 0$
 $u(x,0) = f(x)$, $0 < x < l$
 $u(0,t) = g(t)$, $u(l,t) = h(t)$, $t > 0$.

Nađimo rješenje u obliku

$$u(x,t) = v(x,t) + U(x,t),$$

gdje je v rješenje problema sa homogenim rubnim uvjetima. Vrijedi

$$u = v + U$$

$$u_t = v_t + U_t$$

$$u_{xx} = v_{xx} + U_{xx}$$

pa zadana PDJ prelazi u

$$v_t + U_t = v_{xx} + U_{xx}$$
.

Početni uvjet za v glasi

$$v(x,0) = u(x,0) - U(x,0) = f(x) - U(x,0),$$

a rubni uvjeti glase

$$v(0,t)=u(0,t)-U(0,t)=g(t)-U(0,t)=0$$
 (želimo homogeni uvjet) $v(l,t)=u(l,t)-U(l,t)=h(t)-U(l,t)=0$ (želimo homogeni uvjet)

Zaključujemo da će v zadovoljavati homogene rubne uvjete ako je

$$U(x,t) = g(t) + \frac{x}{l}[h(t) - g(t)], \quad 0 < x < l.$$

Za ovako definiranu funkciju *U* vrijedi

$$U_t = g'(t) + \frac{x}{l}[h'(t) - g'(t)]$$

 $U_{xx} = 0.$

Uvrštavanjem slijedi da je v rješenje homogenog reakcijsko-difuzijskog problema

$$v_t = v_{xx} - g'(t) - \frac{x}{l} [h'(t) - g'(t)], \quad 0 < x < l, \quad t > 0$$

$$v(x,0) = f(x) - g(0) - \frac{x}{l} [h(0) - g(0)], \quad 0 < x < l$$

$$v(0,t) = 0, \quad v(l,t) = 0, \quad t > 0,$$

dok je rješenje polaznog problema

$$u(x,t) = v(x,t) + g(t) + \frac{x}{I}[h(t) - g(t)].$$